

АДАПТАЦІЯ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ДО ACQUIS ЄС ЯК ІНФРАСТРУКТУРА ТРАНСКОРДОННОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ: ВІД ГАРМОНІЗАЦІЇ НОРМ ДО КОНВЕРГЕНЦІЇ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Євген ХАРИТОНОВ

*доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України,
зав.кафедри приватного права
Національного університету "Одеська юридична академія"
м. Одеса, Україна*

Олена ХАРИТОНОВА

*докторка юридичних наук, професорка,
член-кореспондентка НАПрН України,
зав.кафедри права інтелектуальної власності
та патентної юстиції
Національного університету "Одеська юридична академія"
м. Одеса, Україна*

Європейська інтеграція України традиційно описується мовою «адаптації законодавства»¹ та «імплементатії директив»². Такий підхід відображає ранню фазу зближення, але не охоплює сутності сучасного етапу – входження України в європейський правовий простір. У цій фазі приватне право перестає бути загальновизнаним набором ідей, засад та норм і натомість перетворюється на концептуально зумовлену інституційну інфраструктуру транскордонної економічної інтеграції.

Транскордонна економічна інтеграція – це не просто рух товарів, послуг, капіталу та робочої сили, але, передусім, конвергенція правових режимів, що забезпечує передбачуваність, взаємне визнання, ефективність правозастосування та довіру між юрисдикціями. Саме приватне право формує цю довіру, визначаючи правила поведінки учасників ринку, механізми відповідальності, стандарти добросовісності та інституційні гарантії.

¹ Харитонов, Є. О., & Харитонova, О. І. (2017). Правова адаптація у контексті інтеграції України у правовий простір ЄС. У В. П. Маковій (ред.), Міжнародний конгрес європейського права: збірник наукових праць (м. Одеса, 21–22 квітня 2017 р., с. 145–149). Одеса: Фенікс.

² Харитонов, Є. О., & Харитонova, О. І. (2015). Reception of law and law adaptation as forms of interaction of legal systems = Рецепція права та правова адаптація як форми взаємодії правових систем. Молодий вчений, 12.1(27.1), 151–154.

Україна сьогодні перебуває у точці, де адаптація приватного права має перейти від «гармонізації текстів» до інтеграційного моделювання, що враховує багаторівневу природу *acquis* ЄС, практику Суду ЄС, стандарти *soft law* та логіку європейських ринків.

Українська правова доктрина тривалий час розглядала адаптацію як технічний процес – перенесення норм директив у національне законодавство³. Такий підхід є недостатнім з кількох причин.

По-перше, директиви ЄС не є моделями законів, а встановлюють цілі та стандарти, залишаючи державам свободу у виборі форм їх досягнення. Тому механічна транспозиція не гарантує відповідності європейським очікуванням.

По-друге, *acquis* у сфері приватного права – це не лише директиви, а багаторівнева система, що включає судову практику, *soft law*, стандарти регуляторів, інституційні механізми. Їх неможливо «перекласти» – їх потрібно інституційно відтворити.

По-третє, адаптація приватного права – це правова політика, а не техніка. Вона вимагає стратегічних рішень щодо структури ринку, ролі держави, меж автономії волі, інституційної архітектури.

По-четверте, сучасна європейська інтеграція ґрунтується на конвергенції правових режимів, а не на уніфікації текстів. Це означає, що Україна має моделювати такі правові рішення, які забезпечують функціональну сумісність із європейськими ринками.

Таким чином, методологія адаптації має включати: 1) порівняльно-правовий аналіз; 2) оцінку інституційної спроможності; 3) моделювання правових режимів; 4) інтеграцію принципів Суду ЄС; 4) врахування цифрової трансформації та *resilience*.

Як зазначалось, *acquis* ЄС у сфері приватного права не є цілісним «Кодексом». Це багаторівнева нормативна екосистема, що включає: регламенти та директиви приватноправового характеру (договірне право, захист споживачів, корпоративне право, цифрові ринки, захист даних); практику Суду ЄС, яка формує інтеграційні принципи (*effectiveness, equivalence, proportionality, legitimate expectations*); стандарти та рекомендації європейських агенцій і мереж (EBA (Європейське банківське управління), ESMA (Європейський орган з цінних паперів та ринків), EIOPA (Європейський орган з питань страхування та пенсій), ELI (Ідентифікатор європейського законодавства)); *soft law*, що визначає поведінкові моделі на ринку.

Ця система функціонує як правовий простір, у якому приватне право є інструментом забезпечення єдності ринку.

³ Харитонов, Є. О. (2015). Методологічні засади дослідження проблем правової адаптації України до внутрішнього ринку ЄС. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»: збірник наукових праць, XVII, 232–270. Одеса: Юридична література.

Для України це означає, що адаптація не може обмежуватися імплементацією директив: необхідно забезпечити конвергенцію правових режимів, включно з інституційними та процедурними елементами.

Разом із тим, необхідно зробити поправку на те, що український концепт приватного права має низку структурних характеристик, що ускладнюють інтеграцію. Зокрема, поміж них слід назвати: фрагментарність та відсутність єдиної системної логіки розвитку; домінування публічно-правової парадигми, що обмежує автономію приватноправових інститутів; недостатня інтеграція європейських принципів (пропорційності, ефективності, добросовісності, легітимних очікувань); інституційна невідповідність – від судової практики до регуляторних процедур; низький рівень взаємного визнання рішень, стандартів, цифрових ідентифікаторів.

Ці виклики визначають порядок денний реформ, спрямований на створення інтеграційно спроможного концепту приватного права.

У зв'язку з цим ми пропонуємо розглядати правові механізми транскордонної економічної інтеграції як п'ять взаємопов'язаних режимів, що формують інфраструктуру інтеграції.

До таких режимів, на нашу думку, належать:

1) Регуляторна конвергенція (включає гармонізацію приватноправових норм відповідно до директив ЄС; імплементацію регламентів у сферах цифрових ринків, захисту даних, корпоративного управління; механізми взаємного визнання (judgments, standards, authorisations); інтеграцію принципів Суду ЄС у національну практику).

2) Інституційна інтеграція (охоплює включення українських органів у європейські мережі (EJN, ELI, ESMA/EBA/EIOPA cooperation); реформування судової системи з урахуванням європейських стандартів ефективності; розвиток альтернативних механізмів вирішення спорів (ADR/ODR) у транскордонному вимірі.

3) Цифрова інтеграція (сюди входить: імплементація eIDAS 2.0 та взаємне визнання електронної ідентифікації; інтеграція України у цифровий ринок ЄС (DMA, DSA, Data Governance Act); розвиток транскордонних цифрових сервісів, зокрема електронні довірчі послуги, цифрові контракти).

При цьому слід зауважити, що Україна має унікальну позицію: цифрова трансформація випереджає інституційну, що дозволяє стати «цифровим форпостом» Європи.

4) Інтеграція через відновлення та resilience, яку можна вважати унікальним українським внеском у європейську правову доктрину.

Така думка ґрунтується на врахуванні того, що приватне право стає ключовим інструментом: відновлення зруйнованої інфраструктури; забезпечення інвестиційної безпеки; страхування та перестрахування

ризиків; створення компенсаційних механізмів; захисту критичної інфраструктури; протидії гібридним загрозам.

При цьому виходимо з того, що Resilience у приватному праві означає: здатність договірних моделей витримувати форс-мажорні та гібридні впливи; інтеграцію стандартів кіберстійкості; нові моделі відповідальності за порушення ланцюгів постачання; правові режими для інвестицій у відновлення.

5) Транскордонні приватноправові інструменти, до яких належать:

А. Вибір права та вибір юрисдикції – сумісність із Rome I та Rome II (Регламент ЄС № 593/2008 про право, що застосовується до договірних зобов'язань («Рим І»)⁴ та Регламент ЄС № 864/2007 про право, що застосовується до позадоговірних зобов'язань («Рим ІІ»)⁵; захист автономії волі сторін; розвиток судової практики, що визнає вибір іноземного права.

Б. Визнання та виконання судових рішень – рух у напрямку Lugano Convention (Конвенція про юрисдикцію, визнання і виконання рішень у цивільних і комерційних справах (Луганська конвенція; SR 0.275.12)⁶; цифровізація процедур; формування trust-based cooperation між судами.

В. Корпоративна мобільність та свобода установи – транскордонне переміщення компаній; взаємне визнання корпоративних форм; адаптація корпоративного права до європейських стандартів.

Г. Транскордонні інвестиційні структури – правові режими для інвестиційних платформ; захист інвесторів; інтеграція ESG (environmental, social, governance) та due diligence (перевірка компаній перед інвестиціями); гарантії для інвестицій у відновлення.

Інтеграція неможлива без інституцій, здатних реалізувати європейські стандарти.

До таких інституцій, що забезпечують реалізацію європейських стандартів, зокрема належать:

- суди (забезпечують спеціалізацію у транскордонних спорах; застосування принципів Суду ЄС; цифровізацію процедур; інтеграцію у європейські судові мережі);

- регулятори (забезпечують участь у європейських мережах нагляду; впровадження risk-based supervision; прозорість та передбачуваність рішень);

- цифрова інфраструктура (забезпечує сумісність з eIDAS 2.0; транскордонні довірчі послуги; кіберстійкість);

⁴ European Parliament and Council. (2008). Regulation (EC) No. 593/2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I).

⁵ European Parliament and Council. (2007). Regulation (EC) No. 864/2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II).

⁶ Convention on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (Lugano Convention). (2007).

– механізми взаємного визнання (забезпечують стандарти; сертифікати; електронні документи; судові рішення).

Для забезпечення ефективності її функціонування, модель «інтеграційного приватного права» для України має вибудовуватися на наступних засадах: ефективність правозастосування; пропорційність; добросовісність; легітимні очікування; автономія приватного права; цифрова нейтральність.

Із врахуванням існуючого стану справ пріоритетними на найближчі роки слід визнати наступні завдання:

1. Гармонізацію ключових сфер приватного права.
2. Інтеграцію у європейські цифрові та регуляторні мережі.
3. Правові механізми відновлення та інвестиційної безпеки.
4. Модернізацію договірної та корпоративного права.
5. Розвиток транскордонних ADR/ODR (ADR ODR International є

провідним постачальником альтернативних та онлайн-послуг вирішення спорів)⁷.

Висновки. Адаптація приватного права України до *acquis* ЄС – це не технічна імплементація, а створення правової інфраструктури транскордонної економічної інтеграції.

Україна має шанс не лише наздоганяти ЄС, а й запропонувати власні інновації – особливо у сферах цифрової інтеграції, *resilience* та правових механізмів відновлення.

Приватне право стає не просто галуззю, а архітектурою довіри, без якої неможливі ані інвестиції, ані відновлення, ані повноцінна інтеграція у європейський правовий простір.

⁷ ADR International. (n.d.). Retrieved March 30, 2026, from <https://www.adrodrinternational.com/>